

AZ ELEKI ROMÁN HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYÜTTES TÖRTÉNETE

Írta: Topa Sándorné

ELEK RÖVID TELEPÜLÉSTÖRTÉNETE

A legrégebbi adatok

Elek határainak – és környékének – földrajzi viszonyai már néhány ezer évvel ezelőtt is megélhetést biztosítottak az itt megtelepedő népeknek. A régészeti feltárások során előkerült leletek tanúsága szerint – az ős- és ókorban is – folyamatosan lakott településnek számított. A honfoglaló magyar törzsek Kárpát-medencében történő letelepedésével a mai Elek területén Velek vezér vezetésével telepedtek meg a népek. A történetírók szerint Elek nevét a Velek vezértől (a „V” elhagyásával) eredeztetik. Igaz ugyan, hogy más elképzelések is napvilágot láttak már különböző történeti leírásokban, tanulmányokban, de az általunk említett talán a legvalószínűbb.

Történelmi adatok a török hódoltság előtt

A középkorban Elek Zaránd Vármegyéhez tartozott, később Arad Vármegye egyik részét képezte. 1666-ban Gyula és vára, valamint a környező falvak török kézre kerülése után szinte teljes pusztulásra ítéltettek. Ennek lett áldozata Elek is. A vidék teljesen elnéptelenedett, több mint másfél évszázadon keresztül elvadult pusztaság volt a helyén.

A török hódoltság után

Az 1696-1724-ig terjedő időben Arad és Zaránd Vármegyében csak rendelkezés, de nem szorosan értelmezett telepítés történt a környéken. Eleknek és vidékének birtokosa báró Harruckern János György lett, aki hatalmas birtokot kapott a császártól a neki tett szolgálataiért, másik részét készpénzben megvásárolta. Ennek a földterületnek megműveléséhez munkászekre volt szüksége, ezért Felső-Bajorországból szervezett telepéseket (Württemberg, Bamberg és Gerolzhofen stb. környékéről), mintegy 50 családot. Ezt tekintjük ma is hivatalosan az első telepítésnek.

1739-ben iszonyú pestisjárvány tizedelte meg a lakosságot, szinte minden harmadik ember meghalt. Szükségessé vált egy újabb telepítés. Harruckern 1744-ben, a második telepítés alkalmával 60 családot hozott ide nagyjából ugyanazon vidékekről Elekre.

1775-ben kihalt a Harruckern család, a birtokok átkerültek a Wenckheim családhoz. 1843-ban az elekiek örökváltási szerződést kötöttek Wenckheim földesúrral, így egészen a második világháborúig szinte teljesen tiszta német nyelvű „szigettelepülés” jött létre – eltekintve néhány magyar és több román cseléd család jelenlététől.

1946-ban a Potsdami Egyezmény értelmében „visszatelepítés”, „kiűzetés” történt: az eleki német ajkú lakosság 70 %-át, a teljes lakosságnak mintegy 50 %-át vitték vissza Németországba, akik azután az egész világon szétszóródtak. Helyükre magyar, román és szlovák családokat telepítettek be. Ez volt a település történetében az úgynevezett harmadik telepítés. Így és Ekkor vált Elek soknemzetiségű faluvá: jelenleg is magyarok (42 %), németek (22 %), románok (26 %), szlovákok (4 %), cigányok (6 %) lakják (becsült adatok). A lakosság létszáma mindösszesen 5.640 fő.

Jelenlegi helyzet

A gondok, nehézségek ellenére a település fejlődött, fejlődik. Szép eredményeket értek (érnek) el a növénytermesztésben, állattenyésztésben, különösen fejlett a sertéshizlalás és a gabonafélék, valamint a kukorica termesztés. Folyamatosan – ámbár apró lépésekkel – fejlődik, változik a

gazdasági, kulturális, szellemi élet. A különböző nemzetiségi népi hagyományokat ápoló csoportok jelentős sikereket értek és érnek el Magyarországon és külföldön egyaránt.

Eleknek testvér-települési kapcsolatai vannak:

- Németországban: Gerolzhofen várossal,
- Romániában: Sebis (Borossebes) Graniceri (Ottlaka) településekkel.

Baráti kapcsolatot tart fenn több németországi helységgel (pl. Leimen), a szlovákiai Nagykapossal, az Elekhez közel lévő Gyulával, Mezőberénnyel, Kétegyházával, Almáskamarással (1840-ben 80 eleki család költözött oda és alapította meg a települést), és még sorolhatnánk.

1990-ben rendezte meg a város az Elekiek I. Világtalálkozóját, 1994-ben a II.-at, 1996-ban a III.-at, 1998-ban a IV.-et, 2000-ben az V.-et, s készül jelenleg a 2002-ben megtartandó VI. Világtalálkozóra. Ezek a találkozók elsősorban a kiüszött németek és leszármazottaik, de ugyanakkor a világ és az ország bármely részén élő volt elekinek rendeződnek.

1993. augusztus 20-án avatták fel a település jelképeit, az Elek Város címerét és Elek zászlaját.

1996. július 1-én a Magyar Köztársaság Elnöke Eleknek újjólag városi címet adományozott. (Korábban már rendelkezett a település városi-, sőt járási központi – ranggal!)

2001. augusztus 18-án a város országos emlékhelyet állított a Magyarországról elűzöttek tiszteletére.

Ilyen előzmények és körülmények között kell megkeresnünk Eleken a román nemzetiségűek gyökerének szálaát, eredetét.

A ROMÁNSÁG MEGTELEPEDÉSE ELEKEN

Az eleki románság a 19. században telepedett meg Eleken, elsősorban Arad Megye román lakta községeiből. Az eleki nagy földbirtokok egyre több munkaerőt követeltek, ezért jöttek ide dolgozni a közeli területek románjai. Az erre az időre már anyagilag, gazdaságilag megerősödött németesség már meg tudta fizetni a bérmunkásokat. A 18. század végén indult meg a beszivárgás Erdély felől a jobban termő vidékek felé, így a 19. század elején már sokan dolgoztak itt, mint idénymunkások az eleki gazdáknál (aratás-cséplés, betakarítás). Főleg a kukorica törésekor alkalmazták szívesen őket mert „igénytelen és igen gyorsak voltak” – írja egy tanulmány. Később egyre többen, mint éves cselédek vagy tanyások családostól is letelepedtek itt. A tanyasi élet szinte teljes elzártságot jelentett a külvilágtól számukra. A 20. század elejéig elvétve akadt olyan román, aki ismerte a betűvetést. Egyetlen szórakozást ismertek, az egy-egy tanyában, családnál vasárnap délután megrendezett táncdélutánt, a jocot (e: zso), vagy a nagy ritkán tartott román bált, az akkor még meglévő szélmalom melletti csárdában, a ma Lökösháza felé vivő úton.

Az I. világháború után úgynevezett „FAKSZ”-os házak építésére került sor Eleken is (Újtelepen), s ilyenek létrehozására több eleki román anyanyelvű család is beadta igényét. Így került be egy részük a faluba a tanyákról, akik napszámból és részes művelésből tartották fenn magukat és családjukat. Valójában ezek a faluba betelepült családok igen sok negatív megkülönböztetésben részesültek, hiszen a gazdag német (sváb) családoknak ők mindig is kiszolgálói voltak, így azok nem tekintették őket magukkal egyenrangúaknak. Ám ez nem csak Eleken volt így, hanem az akkori magyar politikai élet is rangon aluli népnek, „büdös oláh”-nak nevezte őket. Ez által kiszorult minden kulturális területről – kivéve a sajátját. Talán itt érhető tetten az a momentum, amely által megőrizhette, konzerválhatta önön kultúráját, folklóráját, hiszen semmiféle

„keveredésről” nemigen lehetett szó (más kérdés a különböző népek kultúrájának az egymás mellett élésből fakadó egymásra hatása oda-vissza, ám ennek a kérdésnek a vizsgálata meghaladja dolgozatunk keretét és témakörét. Magyarozattal szolgálhat azonban arra, hogy a többszörösen hátrányos helyzetű románság aktivizálódott leginkább a II. világháború után Eleken. 1946-ban már létrejött Eleken az öntevékeny kultúrcsoport és nemzetiségi szervezet, majd 1949-ben a Román Szövetség irányításával a Szövetség Eleki Szervezete, amely a jelenlegi Gyermeknevelő Intézetben működött.

A joc a románok bevándorlásával párhuzamosan alakult ki. Szó szerint „tánc”-ot jelent, átvitt értelemben azt a vasárnap délutánonkénti összejövetelt értették alatta, melyre 15-40 fiatal gyűlt össze az előre megbeszélt helyen. Itt a táncon kívül beszélgetésekre, ismerkedésekre is alkalom adódott.

A joc délután 1–2 órakor kezdődött és délután 5 óráig tartott, mert a szülők helytelenítették, hogy a fiatalok – főleg a leányok – este, sötétedés előtt ne legyenek otthon. A joc-nak szigorú szabályai voltak: felállási sorrend, táncrend, felkérési rend stb. (Kevésbé ismert a jelenlegi színpadi koreográfiákban is a joc-ot megelőző és befejező legénytánc, illetve ez már új koreográfiaként tűnik fel. Ugyanis a régi joc-okban a legények – amíg a leányok megérkezését várták – szolidan iddögáltak, a zenészekkel igyekeztek összhangot teremteni, tánc tudásukat is kipróbálták, összemérték. Ugyanez történt a joc-ok befejezésekor is, amikor a leányok már hazamentek, s a legények egyedül maradtak. Ebből a szokásból keletkezett a ma ismert, szinte mindenhol nagy sikert arató, úgynevezett „Vetélkedés a táncban” elnevezésű koreográfia, színpadra vitt táncjelenet.

A jocnak felállási sorrendje szerint mindig a többség által elfogadott legjobb táncos pár állt az élen, ami azt jelentette, hogy a zenekarhoz, a zenész(ek)hez legközelebb eső ponton. Őket követték a rangsorban a következő jó táncosok, majd a kevésbé jók és így tovább, a sor végéig. Ez a felállási sorrend gyakran vezetett vitákhoz, veszekedéshez, nem egyszer verekedésekhez is, hiszen (majdnem) mindenki a maga kiválóságát igyekezett előtérbe helyezni, bizonygatni.

Táncrend:

Elsőként mindig a „lunga”-t járták (hosszú), amely 15-20 percig is eltartott, majd néhány perc szünet után következett a „minincelu” (aprózó), majd a „tiganesca” (cigányos). Ezután ismét a lunga-t táncolták, de akkor már a tánc az „ardelenasca” (erdélyi) vagy a „dragosta” (szerelmes) nevet viselte. A romános (ezen táncok összefoglaló neve) úgy tartozik össze, mint a magyaroknál a csárdásban a lassú és a friss.

A joc-ok vége:

1936-37-ben a helyi hatóságoktól nem kaptak engedélyt a délutáni táncmulatságok megrendezésére, csak az esti bálókra. Ha pedig nem volt engedély, szétverték azt a csendőrök. A délutáni táncmulatságokat betiltották, este viszont a tanyavilágból nem mehettek a lányok a „setéc caccába” - mondták.

A fuzsitolás:

A csárda volt a románság számára az úgynevezett „fuzsitoló” (szöktető) helyiség is. A táncmulatság után innen fuzsitoltak (szöktek) meg a szerelmesek. Elhatározásukat mindig megbeszélték egy idősebb rokonnal vagy baráttal, aki a bál után – még az éjszaka folyamán – de legkésőbb reggel értesítette a szülőket, hogy a gyermekeik megszöktek – fuzsitoltak -, összeálltak. Főleg a lányok szülőkkel közölték mielőbb, nehogy aggódjanak... A fiúk beszéltek meg a helyet előre, ahová a lányt vitték.

Gál György (Elek, Kétegyházi út 104. sz. alatti lakos) erről így mesélt: „A fuzsitolás megszöktetést, összeállást jelent fiú és leány között – eskü nélkül. Általában a lány keresztanyjához mentek, ahol

körülbelül egy hétig tartózkodtak. Ezután elment az anya és megkereste a házban lévő nyújtófát, amivel megfenyegette a fiatalokat, majd hazahívta őket, és megházasodhattak, ha akartak. Az így összeállt fiatalok rendszerint kitartottak egymás mellett életük végéig, s általában csak öregebb korukban – az örökösödési problémák megelőzése érdekében – erősítették meg hivatalos szervek előtt is házasságukat”. Ezt az egybekelési-együttélési formát hazánkban csak nagyon kevés helyen lehetett megtalálni!

A ROMÁN NEMZETISÉGŰ KULTÚRCSOPORT MEGALAKULÁSA

Az Eleki Román Kultúrcsoport 1947-ben alakult meg Eleken a jelenleg Integrált Gyermekevelő Intézet épületében (Elek, Tánicsics Mihály u. 22/a. sz. alatt.). Első bemutatkozásuk ezen év karácsonyának másnapján volt.

Alapító tagjai voltak: Turla György, Kassai János, Lukács János, Gál György, Szabó Péter, Pujó Konstantin, Szretykó György, Botás Flóra, Bandrus Mária, Szretykó Mihály, Szvet Péterné, Truczán Katalin, Bandrus Anna, Botás János, Szretykó Flóra, és még páran, de összesen 19-en. Ők olyan indíttatást adtak, olyan alapokra helyezték az együttes kezdeti működését, amelyek hosszú távra megteremtették annak vonzerejét.

Visszaemlékezés a kezdetekre

Nehéz lenne híven leírni mindazt a lelkesedést és tenni akarást, amely a megalakult kultúrcsoport tagjai részéről megnyilvánult. Gondoljunk csak bele: alig egy-két évvel voltunk akkor a II. világháború után, az eleki németesség kitoloncolásán, a felvidéki magyarság, a már itt élő cigányság, a hazai szlovákság betelepítésén túl. Elek öt-féle náció által lakott településsé akkor vált. A már korábban – közel 100 éve – itt, gyakorlatilag cselédsorban, többé-kevésbé írástudatlanságban élő románság megérezte, hogyha másként nem is, de sajátos kultúrájával előbbre léphet az akkor még mindig létező hierarchiában.

Ma is nehéz megérteni az akkori szegényes működési feltételeket, hiszen a megalakult csoport első – de egyben legsúlyosabb – gondja egy helyiség, egy próbaterem megszerzése volt. Sikertelenül azonban kibérelniük az eleki vásártéren lévő kocsmában lévő tánctermet bizonyos alkalmakra, ez azonban sokkal inkább hasonlított magtárhoz, mint táncteremhez. Fűtési lehetőség nem volt, de ez jelentette a legkisebb gondot. Súlyosabb problémája volt a táncsoportnak egy román nyelvet és folklórt egyaránt jól ismerő szakember biztosítása, maguk mellé állítása. Páran felkeresték Unk Zakariás eleki, és Poptyilikán János kétegyházi román tanítókat, akiket felkérték a csoport segítésére. Mindketten hajlandóságot mutattak erre, így ezzel kezdetét vehette a kiscsoport a maga választotta tevékenység beindítására. Első céljuk az volt, hogy 1947 karácsonyának másnapján román bált rendezhessenek a táncsoport bemutatásával.

Műsorukon román nyelvű vidám jelenetek, énekek és román néptáncok szerepeltek. Az elhatározást heti két-háromszori próbák követték. A régi népviseletekről, táncruhákról, színpadi kellékekről minden szereplő maga, illetve közösen gondoskodtak. Elmondásaik szerint szinte fantasztikus volt a lőtás-futás, amivel mindezeket igyekeztek összeszedni a faluban, de a főpróbára együtt volt minden.

A vásártéri kiskocsmában „táncteremben” – ezt megelőzően – sohasem volt annyi ember, mint 1947 karácsonyának ezen az estjén! A színpadra lépő együttest vastaps fogadta, majdnem minden műsorszámot ismételniük kellett, s szünni nem akaró ováció, éljenzés, taps zárta az első bemutatkozást. Ezt a sikerélményt véglegesítette az együttes alkalmi működésének szándékát,

ugyanis ekkor határozták el, hogy az újabb helyi fellépésekre történő felkészülés mellett az Eleken bemutatott műsorral felkeresik a környező, románok által is lakott településeket: Kétegyházát, Bánkútot (közeli tanyaközpont), Lökösházát, Nagykamarás-Botospusztát. Az elhatározást tett követte. A szervezés után a szereplések, fellépések napján előálltak „a panorámás” járművek: lovas parasztszekerek (később ponyvás vagy a nélküli teherautók), amelyekkel irányt vettek a kijelölt község(ek), tanyaközpont(ok) felé. Az adatközlők szerint előfordult, hogy pl. amikor Bánkúton szerepelt a csoport, fergeteges zivatar támadt. Út közben elakadt a szekerek, s míg azt a tengelyig érő sárból kiemelték, bizony nehéz lett volna megállapítania a fogadó házigazdának, művelődési intézménynek, vagy éppen iskolának, hogy vályogvető cigányok avagy műkedvelő csoport érkezett-e hozzájuk. Minden nehézséget, fáradságot, bosszúságot feledtetett azonban az elért színpadi siker!

Az Eleki Nemzetiségi Néptánc Együttes

Az 1950-es évek legelején csatlakoztak a román néptáncsoporthoz a falu más nemzetiségű fiataljai is, így a magyarok, németek, román és cigányok is (utóbbiak közül többen alapítók is voltak a korábbi román kultúrcsoportban), akik körében gyakori volt a román-cigány vegyes házasság is. Ennek a sok-nemzetiségű összetételnek kívánt megfelelni az együttes a megváltozott névvel is. Repertoárjukon szinte valamennyi helyi nemzetiség zenéje, dala, tánca szerepelt. Eleinte csak Eleken léptek fel, majd egyre több közeli település, város hívta az együttest a rendezvényeik hangulatosabbá tétele szándékával. Később már önálló esteket is tartottak, hiszen egész estét betöltő nemzetiségi műsorral rendelkeztek. (Az együttes tagjai – immár deresedő fejjel – ma is legendákat mesélnek a csoport akkori szerepléseiről, fogadtatásairól, utazásairól, melyekből később ízelítőt is adunk.)

A „Röpülj páva” kör

Az 1960-as évek közepétől-végétől jegyezzük a „Röpülj páva” népdalkörök, kórusok országos mozgalmának kezdetét, a táncház-mozgalom beindulásának idejét. Eleken is megalakultak ebben az időben ezek a körök. A soknemzetiségű „Röpülj páva” kör szereplései sikeresek voltak, valamennyi helyi nemzetiség dalait anyanyelven, valamennyien együtt énekelték. A kör akkori létszáma meghaladta a 120 főt. Mai fejünkkel és látásunkkal, megítélésünkkel elmondjuk, hogy sikereiknek is, de talán későbbi felbomlásuknak is soknemzetiségű volta lett az oka, de új virágokat termett: létrejöttek külön-külön a román, a szlovák, a német „Röpülj páva” körök Eleken 1972–74-ben. Valamennyi páva-kör a maga anyanyelvén, saját népdalait énekelte, vitte színpadra, adta elő. Így a helyi románság is létrehozta 1972-ben a román nemzetiségű „Röpülj páva” körét, s jogutódjának tekintette magát a hajdani román táncsoportnak, amelynek köztük is több alapító tagját lelhattük meg. 1994 végéig ezen a néven működtek, noha nem csak népdalokat prezentáltak, hanem egyéb, román népi dramatikus játékokat, csodálatos néptáncokat is színpadra vittek.

Az Eleki Román Hagyományőrző Néptánc Együttes

1995 januárjától az „Eleki Román Hagyományőrző Néptánc Együttes” elnevezést vették fel. Míg a páva-körök főleg a kórusos éneklés fogalmát takarják, az utóbbi sokkal jobban kifejezte tevékenységük jellegét. Beletartozik a hagyományos néptánc, a népzene, a népdal, valamint a népi viseletek gyűjtése, a szokáskörök és jeles napi hagyományok feldolgozása, színpadra állítása, bemutatása és továbbadása is. Mindezekben túlmenően a régik népi bútorzat, berendezési, használati- és dísz tárgyak gyűjtése, megőrzése is. Az együttes ezen tevékenységének köszönhetően kiemelt rendezvények, évfordulók, jeles események alkalmával már képes eredeti román tájszobát kialakítani, bemutatni.

Az eltelt évtizedek alatt színpadra állították nemzetiségük hagyományaiból a már korábban leírt eleki joc-ot, a Vetélkedés a táncban, (ficorescu) legénytáncot, a Román lakodalmast, a Turkajarást, ugyanakkor megőrizték műsorukon a Méhkeréki tapsos fiútáncot, a Hora-Mare sirba-t s még több, egyéb táncot, koreográfiát. Legnagyobb sikereiket ezekkel a jelenetekkel, táncokkal érték el. A csoport átlag életkora abban az időben a nyugdíjas életkort közelítette-haladta meg, ennek ellenére a magyarországi román hagyományőrök között tartotta (tartja) számon őket az országos „szakma”. A jelesebb táncosokhoz ma is járnak jeles néptáncgyűjtők, koreográfusok, etnográfusok hazánkból és külföldről egyaránt. Lelkesedésük, tenni akarásuk a mindennapokon éppúgy tetten érhetőek, mint hosszabb-rövidebb előadó körútjaik, a néptáncfalalkozók, -fesztiválok során.

A hajdani alapítók közül mára már csupán ketten táncolnak az időközben ismét nevet változtatott csoportban: Gál György és Szabó Péter. Mindketten a „Népművészet Mestere” kitüntetés tulajdonosai. A közelmúltban váltak ki – egészségi problémáik és egyébek miatt – az együttes ugyancsak a „Népművészet Mestere” címmel kitüntetett táncosai: Botás Pál és felesége.

Az Eleki Román Hagományőrző Egyesület

Az eleki román hagyományőrző folklórcsoport 1999 őszén ismét nevet és egyben működési formát is változtatott: egyesületté alakult. Alapvető tevékenységi körük azonban kevésbé változott, továbbra is a helyi román néptáncokat, zenét, dalokat, hagyományőrző népi jeleneteket gyűjtenek és dramatizálnak, adnak elő. Emellett továbbra is gyűjtik a legkorábbi helyi román viseletekre vonatkozó adatokat, fotókat, a jeles napokhoz kötődő szokásokat, amelyeket igyekeznek feleleveníteni, a mai életformához igazítva gyakorolni (Izd.: turkajálás). Ez utóbbit az EVI Kft. keretében működő Elek Városi Televízió video kazettára rögzítette 1998-ban, majd többször is bemutatta adásai során.

Nem tagadható, hogy az utóbbi évtizedben – talán éppen a történelmi-politikai változások következményeként, de a tagság belső, érthetetlen ellenségeskedései következtében is – igen jó táncosok, folkloristák váltak meg a csoporttól. Az okokat keresve nagyon mélyre kellene ásniunk, mely nem vezetne feltétlenül a teljes bizonyosság megtalálásához, ezért dolgozatunk ettől most eltekint. Fontosabbnak véljük a jövő kutatását, a sajátosan eleki román folklór továbbvitelének lehetőségeit kereső gondolkodásnak.

A „Turla György” Eleki Ifjúsági Néptáncegyüttes

A korábbi román néptánc csoportokban mindig voltak fiatal táncosok is, mert az idősebb táncosok fontosnak tartották az utánpótlást, a hagyományaik, táncaik fiatal nemzedékeknek történő átadását. Ezt a feladatot sok éven át Gál György vállalta fel és végezte eredményesen. Gál György korára és egészségi állapotára való tekintettel ma már nem tudja vállalni a fiatalok tanítását, így jelenlegi vezetőjük Sarkadi Ferenc, aki a „Fülöp Ferenc” Díj, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség által alapított kitüntetés birtokosa. Fiatalokból álló együttesével gyakorta szerepelnek együtt az úgynevezett „öreg csoport”-tal (az egyesület néptáncosaival), de önálló műsor adására is képesek. Hagyományőrző táncaikkal számtalan sikert arattak máris. Részt vettek az országos „Ki mit tud?” vetélkedő sorozaton, amelyen megyei döntőig jutottak. Rajta kívül több táncosuk tulajdonosa a „Fülöp Ferenc” Díjnak: Botás György és Petrisor Éva, Burján Zsolt és Rácz Anita, Burján Attila és Czene Ildikó, Bágy György. Büszkeséggel tekint rájuk Elek lakossága, de nyilvánvalóan leginkább a románsága, hiszen a díjat mindenkor eleki román táncokkal sikerült elnyerniük.

Egyéb kezdeményezések

Az eleki román néptánckincs jelentőségét és értékét felismerve az 1990-es évek elején létrejött civil szervezetek némely szervezeteiket kulturális tevékenység folytatásának szándékával hozták létre. Természetesen többek a már több évtizedes sikereket magának mondó, a románság folklorisztikai hagyományainak ápolását, továbbvitelét tekintették tevékenységük fő területének, alapjának. Így az Eleki Leányok és Asszonyok Szociális Egyesülete égisze alatt jött létre a „Pacsirták Táncegyüttes, amely szervezet főként az általános iskolás korú gyermekeknek a néptánchoz való kötődését, annak művelését tűzte zászlajára. Kiváló néptáncoktatójuknak – Gera Krisztiánnak – köszönhetően a kisiskolások elsajátították a néptánc(ok) alapelemeit, műsorok adására is képesek ma már.

Az „Elek Táncegyüttes” 1999-ben alakult az „Örökös Aranysarkantyús Néptáncos” (és néptáncoktató) Gál László (Gál György fia) vezetésével a korábban a „Turla György Román Ifjúsági Néptáncsoportban táncolók és az időközben hozzájuk csatlakozó fiatalok részvételével. Ma már több nemzetiség, illetve hazai tájegység néptánc-hagyományát ismerik és mutatják be.

2000-től az általános iskola „Tálfentum” néven művészeti alapiskolát működtet, melynek keretében énekkari, zenei (több hangszeres) és néptánc kategóriák kaptak helyt. A korábban említett iskolás korú és ifjúsági néptáncsoportok tagjai is szívesen vesznek részt a művészeti iskola tevékenységében, így közös színpadi bemutatókon, fellépéseken is. Így bizvást mondhatjuk, hogy Elek több évtizedes, híres néptáncmozgalma megújulhat, tovább éltethető, a kiváló néptáncoktatók lehetnek biztosítékai megtartásuknak.

A színjátszó csoport

Mindenképpen szót kell ejtenünk a román kultúrccsoporttal szinte azonos időben megalakult színjátszó csoportról is. A kezdetekkor a táncolni nem akaró vagy nem tudó fiatalok (de idősebbek is!) anyanyelvükön tanultak be és adtak elő rendszerint rövidebb, vidám jeleneteket. A táncsoporttal együtt szerepeltek általában, mert az egész estét betöltő programokat – 2–3 órahosszat – a táncosok aligha tudták volna egyvégtében végigtáncolni a teljes kifáradás veszélye nélkül. Ezért a színjátszók műsorának ideje alatt szusszanhattak, lazíthattak valamelyest. A későbbiekben már nem csak románul, hanem magyarul is adtak elő jeleneteket, bohózatokat, úgynevezett „egyperceseket”. (A színjátszó csoport a maga fénykorában egyébként 2–3–4 felvonásos színműveket, drámákat, operetteket is bemutatott, s utólag is elmondhatjuk, hogy igen nagy sikerrel, de ezek felsorolásától most eltekintünk.)

Napjainkra a román nyelvű színjátszás teljesen eltűnt, alkalmanként egy-egy vers, a gyermekcsoportoknál esetleg rövid próza, mese hangzik el csupán románul. A szokásokat feldolgozó dramatizált, táncos játékokban (pl. eleki román lakodalmas, turkajárás stb.) azonban továbbra is románul hangzanak el az összekötő szövegek, bekiabálások, dialógusok, csujjogatások.

A táncosok és színjátszók közös fellépése mindenképpen hasznos volt: színesítették a műsort, a táncosok egy-egy tánc között pihenhettek, a színjátszóknak viszont ezek az alkalmak bemutatkozási, fellépési lehetőségeket biztosítottak. Név szerint csak néhány, valóban tehetséges és éveken, évtizedeken át a színjátszó csoport munkájában részt vevőt említünk meg, ugyanakkor a meg nem említettekől elnézést kérünk: Csáki Sándor (aki a színjátszó csoport vezetője és kiváló „színésze” volt), Csiki László, dr. Györy Gyuláné (a Magyar Rádió és Televízió ma is gyakran foglalkoztatott Györy Márta édesanyja volt), Andó Mihály (a Magyar Rádió népdalénekesé lett sokáig), id. Ruzs Miklós és felesége, Treszi Ferenc, Pujó Konstantin, Püspöki Mária, Püspöki Éva, Ramasz Katalin, Steigerwald István, a Váradi házaspár, Tiba András és felesége, a Regös fivérek, Gulyás György, Szatmári Sándor és felesége, Harsányi Mátyás, Kecskeméti Ferenc és még nagyon

hosszan sorolhatnánk a neveket. Sokuk a néptáncsoportnak és a színjátszó csoportnak is tagjai voltak, egyesek kitűnően énekeltek is.

NÉHÁNY TÖRTÉNET AZ EGYÜTTES ÉLETÉBŐL

A megalakulás után, az '50-es – '60-as évek – Rákosi-korszak – személyi kultuszának vadhajításai a kulturális szférában is megmutatkoztak. „Felsőbb utasításra” az eleki kultúr csoportnak a határban dolgozókat, a tszcs-k, tsz-ek dolgozóit is meg kellett látogatniuk és ott számukra „kultúrát terjeszteniük”. A kultúr csoport is betanult néhány csasztuskát, s a már ismert néptáncaikkal, néhány színjátszóval kimentek pl. a kukorica földre. Jelentkeztek a brigádvezetőnél, hogy megjöttek a kultúrműsorral. Ő hamarjában összehívta a kukoricatáblán kapálókat (kukoricatörőket), s kezdetét vette a rögtönzött előadás ott, kinn a tábla szélén. A dolgozók persze nem vették éppen jó néven, hogy hátráltatják őket a munkájukban (sok helyütt munkaegységre dolgoztak!), s csak úgy röpködtek a nem éppen hízelgő és nem is feltétlenül kulturált megjegyzések: *„Itt van a munka dandárja, s egyesek hogy ráérnek?!”* Vagy *„Komám, te is inkább a kapanyelet fognád meg a táncolás helyett!”* Másik: *Egy kanta hideg víznek jobban örültünk volna, mint a táncos lábotoknak!* - Elmondta mindezeket Nyisztor György, volt Állami Díjas népművelő 1989-ben, szakdolgozatom írásakor egy vele készített beszélgetés alkalmával, majd hozzátette: *„Ezt a fajta kultúra-terjesztést ma is röstellem, szégyellem!”*

Néhány évvel későbbi időszakot jellemzik a következők: *„Munkaversenyek már akkor voltak. Minden szombaton este amolyan kívánságműsor-félét rendeztük a kultúrotthonban. A munkahelyek közölték, hogy azon az adott héten kik és hol teljesítettek terven felül, kik jártak az élne. Ezeket a kultúrotthon szombat esti rendezvényein név szerint kiemelték, megdicsérték az egész (rendszerint túlszűfolt, telt-házasság termék) közönség előtt, majd tiszteletükre eljátszottak, elénekeltek, táncoltak egy-egy számot. Ezt már jobban szerettük, hiszen a jól dolgozók megismertetése, elismerése, népszerűsítése, példaképek állítása volt a cél”* – mesélte a továbbiakban Nyisztor György.

A '60-as, '70-es évek elejére tehet a „nagy falujárások, turnék, tájolások időszaka”. Sok helyütt kész népünnepélynek, falunapnak számított az Eleki Nemzetiségi Népi Együttes megjelenése, előadása. Transzparenszek, feldíszített, felvirágozott faluközpontok, kultúrházak fogadták az érkező elekieket. Fellépéseikért díjazásban nem részesültek, legfeljebb az akkor hivatalosan fizethető csekély napidíjat kapták meg a táncosok, énekesek, színjátszók, zenészek, akik rendes évi szabadságuk terhére voltak távol munkahelyeiktől, alkalmanként 2–3–4–5 napra egy-egy úgynevezett kultúrkörút során. Az étkezési és utazási költségeiket (bérelt autóbuszokkal már ekkoron) az időközben létrejött Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége biztosította, illetve a műsort a meghívó-fogadó település vállalta magára.

Ott, ahol a fiatalság, a zene, a tánc, a vidámság jelen van, számtalan és feledhetetlen élmény születik. Nem volt ez másként az eleki román fiatalok esetében sem! A mára már nagy- és dédszülőkké „serdült” akkori fiatalok – ha összejönnek, találkoznak –, véget alig érő anekdotázásba kezdenek valamikori közös élményeikről. A többnapos, távolabbi településeken történő fellépések a naponkénti hazatérést nemigen tették lehetővé, illetve csak nagy többletköltséggel valósulhatott volna meg. Ezért vált gyakorlattá, hogy a műsort fogadó település lakossága fogadott be éjszakára 1–2–3 táncost, énekest, színjátszót vagy zenészt. Ez a megoldás nem került pénzbe senkinek, viszont ezernyi mókás szituáció teremtődött ilyen alkalmakkor. Egyszer például két táncos legényt fogadott elszállásolásra egy éjszakára Hajdú-Bihar Megye egyik apró falucskájában egy idős néni. Két szobáscskájából az egyikben ő, a másikban a két fiú aludhatott. A két szoba között volt a konyha. Az egyik legénynek igencsak „égett a pokol”, azaz iszonyúan szomjazott a vacsorára kapott birkapörkölt és az utána ledöntött jó pár pohár itóka után. Hajnal felé „vízfeltáró” körútra indult a ház összes helyiségében, mígnem a konyhában rálelt egy, az asztalon lévő nagy pohár vízre.

Természetesen egy húzásra megitta! Az utolsó kortyoknál azonban koppant valami szomjas ajkainál: a házinéni protézise, melyet éjszakára kivett a szájából – s ahogy illik – egy pohár vízbe tette! Az ezt követő rosszullet eredményének látványát másnap reggel, a falu főterének kocsmája előtt parkoló autóbuszukban a rájuk várakozó táncosok ma sem feledik...!

Nem felejtik azt sem, hogy egy másik apró falucska piciny kultúrházának nagyon apró színpadán táncolták akkor éppen a „Méhkeréki tapsos” elnevezésű táncot. Ez a tánc igen virtuóz: fantasztikusan ütemes tapsokkal, magas ugrásokkal tarkított. A szóló táncot az egyik igen nyurga fiatal legény mutatta be. Abban az időben még nem volt Magyarországon mindenhol villany világítás, így – történetesen – ott sem, s a színpadot egy nagyobb méretű viharlámpa világította meg. Egy ugrásra a mi legényünk a viharlámát „totálisan lefejelte”, így minden teljes sötétségbe borul: színpad és nézőtér egyaránt! Pánik csak azért nem keletkezett, mert a lámpát hamarosan visszatették a helyére és a műsor folytatódott. Csak a féktelen nevetés szűnt meg nagyon sokára mind a nézőtérén, mind a táncosok táborában...

Ugyancsak egy hasonló kultúrkörút alkalmával történt a következő eset: az esti program utolsó műsorszáma következett. Ismert, hogy mindig a program végére hagyják a legszebb, legjobb, lehangulatosabb, legvirtuózabb számokat, táncokat. Ez alkalommal is így volt: a legények óriási hévvel, „maguknak-táncoló-jókedvvel” verték a színpad deszkáit egészen addig... amíg az le nem szakadt! Egy táncos legény rövid időre eltűnt a színpadi deszkák alatti süllyesztőben, s csak a többiek segítségével került ismét a felszínre. Ez alkalommal azonban több oknál fogva – a színpad használhatatlanná válása, a fergeteges, szűnni nem akaró nevetés miatt mind a közönség, mind a táncosok részéről – az előadás nem folytatódott... Hiába: a „kultúra templomai” (kultúrotthonok, művelődési házak, intézmények) már akkor sem voltak anyagiakkal túlságosan „eleresztve”...!

Ahol együtt van a fiatalság, a legények és leányok, a zene, a vidámság – ott bizony szerelmek is szövődnek, melynek következményeként rövidebb-hosszabb együtt járások jönnek létre, esetleg házasságok is születnek. Ilyen szép szerelmek szövődtek, házasságok köttetek – többek között – az alább felsorolt táncosok, színjátszók között:

Tiba András és felesége,
id. Rusz Miklós és felesége,
Szatmári Sándor és felesége,
Gál György és felesége,
Botás Pál és felesége,
Szabó Péter és felesége,
Tiba Marika és férje (egy szereplő körúton ismerkedtek meg),
és még ez esetben is folytathatnánk a sort.

Természetes az is, hogy ahol korábban csak az egyik fél táncolt, a későbbiek során magával vitte az együttesbe a férjét, feleségét. Közülük többen kiváló néptáncosok, színjátszók vagy éppen népdalénekesek lettek.

Az életünkhöz hozzátartozik a szeretett ember féltése, netán a féltékenység is. Bizony előfordult többször is, hogy a házasságkötést követően a feleség vagy a férj nem követte párját az együttesbe, aki viszont nem mondott le az együttesbe járásról. Voltak válások emiatt – nem is kevés – de ezek felsorolásától ez esetben eltekintünk.

KOREOGRÁFIÁK LEÍRÁSA

Korábban már leírtuk a joc és a vetélkedés a táncban elnevezésű táncokat, most már a hagyományos népi szokásokat hordozó népi jeleneteket igyekszünk megismertetni.

Az eleki román lakodalmas

A színpadon egy lakodalomra készülődő család szobabelsőjét láthatjuk. Fő helyen egy díszesen megvetett ágyat láthatunk. A szobában sűrögnek-forognak a leányok és asszonyok. Előbbiek a menyasszony öltöztetésével fésüléssel, csinosítgatásával vannak elfoglalva, míg az utóbbiak a vendégvárással, az érkezők fogadásával.

A lányos örömszülők közül az anya süteményekkel, míg az apa italféleségekkel kínálja az érkezőket. A társalgás mindvégig román nyelven folyik.

Hamarosan megérkeznek a vőfélyek a leány kikérésének szándékával. A szülők természetesen igent mondanak, így már a zenészekkel és a vőlegény násznépével belép a házba (a színre). Ez idő alatt a menyasszony és leánytársai nem tartózkodnak a színen. A vőfély megszólítja a menyasszonyt, helyette azonban egy apró, pici „kismenyasszonynak” öltözött leányka érkezik. A vőlegény hevesen tiltakozik, miszerint az ő választottja nem ez a kisleány. A vőfély újra szólítja a menyasszonyt, most azonban egy púpos, ijesztően rút, görbe hátú, fogatlan öregasszony áll a vőlegény elé, aki ismét nem tetszésének és tiltakozásának ad kifejezést. Kijelenti, hogy ez sem az ő menyasszonya. Végül a vőfély harmadik hívására az igazi menyasszony jelenik meg, akit szeretettel, szerelemmel ölel a vőlegény a keblére. A zenészek tust húznak, majd a vőfély elbúcsúztatja a menyasszonyt a szüleitől, nagyszüleitől, testvéreitől, leánypajtásaitól, szomszédoktól s átengedi őt a vőlegénynek. Zenészővel, az összegyűlt násznéppel elindulnak az esküvőre. Csupán néhányan maradnak a házban, akik a lakodalmi főzést, terítést végzik.

Ekkor azonban két-három legény – láthatóan eléggé italos állapotban, jó hangulatban, dalolászva, a fiataloknak szánt ajándékkal a kezükben – érkezik, akik alaposan elkéstek. Ezt tudomásul veszik, így hát tovább dalolgatnak, táncolgatnak egy keveset, csak úgy, a maguk örömére.

Kisvártatva megjelenik a násznép hangos zeneszővel az esküvőről az ifjú párral az élen. Fogadásukra szakácsnők is előjönnek, edényfedőket, tepsiket vernek össze, ezzel nagy hangzavart okozva. Az egyik szakácsnő hátsó fertályán egy tükröt fityeg, mely a derekára kötött madzagon lóg. Ezzel feltűnően forog, mozog, táncol, hogy lehetőleg mindenki észre vegye a tükröt és nézzen is bele! Ezzel igen nagy derűtséget kelt, fokozza az egyébként is jó hangulatot. A lakodalmas vacsorának nem tanúja a közönség, de a dramaturgiának nem is ez a célja. Sokkal inkább a táncok, a vidám mulatozás és zeneszó megmutatása. A menyasszonyi tánc ugyancsak emelkedett hangulatú. Valamennyi jelenlévő – természetesen táncpénz fejében illetve annak adományozásával – megtáncoltatja a menyasszonyt. A pénzt a vőfély gyűjti össze egy tábla, tányérba vagy szitába, melyet a táncok után a menyasszony kötényébe önt. Legutoljára az ifjú férj kéri a menyasszonyt a táncra, majd ölébe kapja és eltűnik vele. A násznép azonban még (feltehetően) tovább mulatozik, majd a házigazda és gazdasszony rövid búcsúval és a zenekarral együtt kikíséri őket a házból. Ezzel veszi végét a lakodalom.

A turkajárás

Igen régi hagyományokon nyugvó, a minden karácsonyt megelőző szentestén gyakorolt szokás, amely néhány vonatkozásában, elemeiben sok hasonlóságot mutat a katolikus (és még néhány egyéb) vallású népeknél ismert betlehem-járással. Figurái azonban eltérőek. Központi alak a turka, amely e bő, Eleken piros színű, bő lepel alatt megbúvó férfit takar. A férfi egy hosszú rúdra szerelt kecskefejet tart a kezében, amelynek a fejrésze fából készült. A kecskefej kicsit eltúlzottan nagy alsó- és felső állkapcsát egy szíj mozgatásával lehet működtetni, azaz csattogtatni. A fejet szőrme fedi, oldalára kisebb tükröket szereltek és számtalan, színes szalag díszíti a szarvakat. A lepel alatt lévő férfi a zene ütemét a rúd földhöz verésével és a szíj rángatásával, az állkapcsok csattogtatása során keletkező hangokkal fokozza. Hozzá megfelelően a zene ütemére mozog, azaz táncol a turka. A lepel a fejtetőtől deréktájig résznyire nyitott, így biztosított a férfi számára a látás.

Másik központi figura a birkapásztor (guda), aki féltve őrzi a kecskéje minden mozdulatát. Ruházata végtelenül egyszerű, mondhatni szegényes. Csizma, sötét nadrág és mellény, fehér ing, a birka irhájából készült kucsma képezi az öltözékét. Oldalán szöttes tarisznyát hord, kezében botot fog. A két figura szorosan összetartozik.

Ugyancsak fontos szereplők a házigazda és felesége (esetleg családtagjaik), a nagypapa (mosu), az unoka vagy unokák. Öltözetük erre az estére ünnepélyes ugyan, de egyszerű, jellegzetesen romános stílusjegyeket hordoz. A többi szereplő hasonló viseletben van jelen. A környező tanyavilágból erre az estére összejövő, összebúvó lelkek, jó emberek. Sötétedés után indultak el a turkával, gudával, egy-két zenéssel egy másik tanyához, amelynek lakói csatlakoztak hozzájuk. Ez így ment egészen a vendéglátóig, ahol a más irányból érkezők már békésen beszélgetek, kártyáztattak, míg a mosu az apró gyermekekkel készített kukoricacsutkából, csuhéból, fából, ízik kóróból játékokat, apró figurákat. A legtöbb vendég ajándékot is vitt a háziaknak: almát, diót, aszalt almát, aszalt szilvát, némi itókát. A vendéglátó tanyájában már feldíszített karácsonyfa állt a szoba központi helyén. Időnként „istenes” énekeket énekelgettek, várták az éjfél, a Megváltó születésének óráját. Időközben megérkeztek a zenészek, a turka és a guda is. A guda bizonyos adományok – kolbász, kalács, gyümölcsök, itóka és természetesen némi pénz – fejében mindenki örömeire megtáncoltatta a zenészek dallamaira a kecskéjét. A jelenlévők kíváncsiak a turka figurája alatt lévő férfi kilétére, ezért igyekeztek a lepel megemelésével azt kideríteni. A turkát óvó-féltő guda azonban ezt a botja segítségével igyekezett megakadályozni – többnyire sikerrel. Ugyanakkor a jelenlévők számára egyértelművé válik, hogy a guda mindenképpen „kihasználja” kecskéje tánc tudását, az ebben rejlő lehetőséget, a javak saját maga számára történő megszerzésére. Közben a turka szájába is csurran-cseppen a különféle itókákból, amitől az igen jókedvre derül, már önmagától is táncol, noszogatni sem kell. Ezt a jelenlévők természetesen honorálják némi pénzzel, de a guda azt is igyekszik a turkától eltulajdonítani.

A zeneszóra azonban mindenkiben „megmozdul a vér”, táncra perdülnek. Ennek is megvoltak a szabályai! Elsőként mindig a háziasszonyt illet felkérni, s csak utánuk csatlakozhattak a többiek. Így múltatták az időt a sötét, havas „icakában” egészen a hajnali hazatérésükig.

A koreográfia ennek a szokásnak mindössze 15–20 percbe sűrített változatát mutatja be a színpadon. Csupán a néző fantáziája teheti még színesebbé és életszerűbbé a képet, ha elképzei a sík, havas tájban megbúvó apró tanyácskákat, a viharlámásokkal, zeneszóval – vagy anélkül – bandukoló kolindálókat (köszöntőket), a Jézus megszületését váró és köszöntő embereket, s akkor megérzi: összebújtak a szívek..

Bizonyos jegyek, szimbolikák azonban szót érdemelnek. A turka leple miért piros? Egyértelműen azért, mert az eleki románok származási helyükön (Romániában) a jószágtartás során babonából a gonosz elűzésére állataikra piros virágot, szalagot tűztek, kötöttek. Ezt a szokást megőrizték,

esetünkben azonban ez csak szimbolikusan jelentkezik. A juhtartásra utalnak az irhából készült kucsma és egyéb öltözékek, viseletek, a pásztorkodásra a guda által használt bot, tarisznya. A turka, vagyis a kecske mindenkor a birkanyájhoz tartozott, hiszen tejével táplálékot adott az embernek, s mindössze egy, kettő tartozott a nyájhoz, ennél fogva megkülönböztetett helyet foglalt el. A mosu által játékok készítésére felhasznált természetes alapanyagok az akkoriban termesztett növényekre (pl. kukorica) utalnak.

FONTOSABB SZEREPLÉSEK, ELISMERÉSEK, KITÜNTETÉSEK

1952. A Békés megyei Tanács által szervezett II. Országos Művészeti Együttesek seregszemléjén elismerő oklevél,
1953. A Népművelési Minisztérium és a Népművelési Intézet által Budapesten, a MOM Színházban rendezett I. Országos Nemzetiségi Néptánc Fesztiválról elismerő oklevél,
- 1954-ben és ezt követően további négy alkalommal nyerte el az Eleki Román Együttes a Balatonfüreden megrendezett Országos Nemzetiségi Néptánc Fesztivál elismerő oklevelét,
1955. Budapesten a Néphadsereg Színházban a Népművelési Minisztérium és a Népművelési Intézet szervezésében a II. Országos Nemzetiségi Estre meghívás, ahol a 75 tagú Eleki Nemzetiségi Együttes a „Nemzetiségi Est legjobb együttese” elismerő oklevelet kapta,
1956. A DISZ Békés megyei Bizottsága és a Megyei Tanács elismerő oklevele a Békés megyei Művészeti Hét keretében megrendezett Néptánc Fesztiválon való kimagasló szereplésért oklevél,
1959. Az eleki együttes részt vett a Belügyminisztérium által meghirdetett „Határmenti Községek Kulturális Vetélkedőjén”, ahol országos döntőbe jutott, s Budapesten országos II. helyezést ért el.
1960. A felszabadulás 15. évfordulójára meghirdetett seregszemle Békés megyei bemutatóján művészi teljesítményért oklevél,
- 1965-ben s azt követően három alkalommal kapott emlékHzászlót és elismerő oklevelet a Keszthelyen megrendezett Országos Nemzetiségi Fesztiválon való szereplésekért,
1967. Bács-Kiskun megyei Tanács által megrendezett I. Dunamenti Népek Nemzetközi Folklor Fesztiválon tanúsított eredményes szereplést a rendezők oklevele és ajándéktárgyak igazolják.
Az együttes művészi teljesítményét bizonyítja, hogy 1967 óta a két évenként megrendezésre kerülő Dunamenti Folklor Fesztiválok mindegyikére meghívták az együttest, mely meghívásoknak eleget is tettek.
1967. „Szocialista kultúráért” érdeméremet kapott az együttes,
1972. Román Nemzetiségi Kulturális Vetélkedő első helyezettje az Eleki Román Nemzetiségű „Röpülj páva” Kör,
1972. A fővárosi Madách Színházban megrendezett Falusi Hagyományörző Népi Együttesek bemutatóján sikeres szereplést igazoló oklevél,
1972. A Népművelési Intézet szervezésében a Fővárosi Művelődési Házban került sor a Hagyományörző Nemzetiségi Együttesek Országos Bemutatójára, majd a legjobb együttesek gálaestjére. Az eleki együttes művészi teljesítményéért megkapta a Népművelési Intézet NÍVÓ-Díját.
1972. „Miniszteri Dicséretben részesítem” elismerő oklevél,
1977. „Szocialista Kultúráéért” érdemérem második alkalommal,
- 1975-76-ban a Gyulai Várjátékokon sikeres szereplés,
1978. XVI. Országos Nemzetiségi Fesztivál Mohácson: elismerő oklevél,
1981. IV. Járási Kulturális Vetélkedőről arany oklevél,
1983. Békemozgalom emlékplakettje,
1984. XX. Országos Nemzetiségi Fesztivál Bánkon: elismerő oklevél,
1985. Budapesti Tavasz Fesztiválon való részvétel,

1987. „Szocialista Kultúráért” érdemérem harmadik alkalommal,
 1988. XXII. Országos Nemzetiségi Fesztivál Mohácson: elismerő oklevél,
 1988. Gödöllőn a Hagyományörző Népművészek és Táncegyüttesek Találkozásán részvétel,
 1990. Dunamenti Népek Barátság Fesztiválja Budapesten: elismerő oklevél,
 1990. Kiemelkedő művészeti-közösségi munkáért NÍVÓ-Díj,
 1991. „A Táncművészet Világnapja” III. megyei néptáncgálájának I. díja az elekieké,
 1991. „Kulturális Napok az Őrségben” elnevezésű, három országot (Magyarország, Szlovénia, Ausztria) érintő szereplő körút,
 1992. „Kulturális Napok az Őrségben” rendezvényen újabb sikeres szereplés-sorozat,
 1992. Eleken a 12. alkalommal megrendezett Békés megyei Nemzetiségi Klubtalálkozó oklevele,
 1992. A Budapesti Búcsú „Táncaink” elnevezésű rendezvényen sikeres szereplés,
 1992. „Bogdándi (Románia) Nemzetiségi Találkozó legjobb együttese” oklevél,
 1992. „Sárvári Szüret” rendezvényről elismerő oklevél,
 1992. Békéscsabán a Népművészeti Napok keretében a „Narancs Fesztivál”-on sikeres fellépés.
 1992. Bagi Nemzetiségi Fesztiválról oklevél és tárgyjutalom,
 1993. A „Fáklya” című filmben való szereplés,
 1993. NÍVÓ-Díj és 100.000 Ft jubileumi jutalom az együttes fennállásának 45. évfordulója alkalmából,
 1994. A Nemzetközi Farsangi Fesztiválon (Szlovénia - Ptuj) való sikeres szereplés,
 1994. „Colinda” Fesztiválon (Románia) való sikeres szereplés,
 1994. Jászberényi NéptáncTalálkozón való szereplés,
 1994. Az Elekiek II. Világtalálkozásán sikeres szereplés,
 1995. Néptánc Antológiára meghívás,
 1995. A XIV. Békés megyei Nemzetiségi Klubtalálkozóról elismerő oklevél, tárgyjutalom,
 1995. A romániai Tulcea Nemzetközi Folklor Fesztiválról kitüntető oklevél,
 1996. A mezőkövesdi és cserépváraljai Dalos Találkozóról oklevél,
 1996. „Ki mit tud?”-on a megyei döntőn való részvétel Orosházán,
 1996. Hagyományörző Együttesek minősítője Gyulán: „Minősült” oklevél,
 1996. Megyei Nemzetiségi Klubtalálkozóról oklevél, tárgyjutalom,
 1996. A Békés megyei Táncház Találkozóról oklevél,
 1996. Televíziós felvétel Budapesten,
 1996. „Ifjú Táncosok Versenye” Bogyiszlón - „Fülöp Ferenc”- díj,
 1996. „Védőszárny” Alapítvány meghívása Budapestre a Főpolgármesteri Hivatalba,
 1996. „Sokszínű Hagyományaink” rendezvényen Békéscsabán sikeres szereplés,
 1996. „Perinita” Fesztiválon részvétel Gyulán,
 1996. Millecentenáriumi rendezvényen Kétegyházán sikeres szereplés,
 1996. „Országos Hagymafesztiválon Makón kirobbanó siker,
 1996. Megyei Román Anyanyelvi és Kulturális Nap Gyulán, oklevél,
 1996. Népművészet mestereinek országos bemutatóján Kecskeméten részvétel,
 1996. A Magyar Televízió „Tízórai” című műsorának felvétele az eleki román táncokból,
 1996. CSABA-EXPO-n sikeres szereplés Békéscsabán,
 1996. Elekiek III. Világtalálkozásán óriási közönségsiker,
 1996. Kolozsvárott fellépés, közönségsiker,
 1996. „Minden Magyarok Világfesztiválja” (Gyula) elismerő oklevele,
 1996. „Garabonciás Napok” Békéscsabán – szereplés és a gálára történő meghívás,
 1996. „Pécsváradi Leányvásár”-ról oklevél,
 1996. „Karácsony a múzeumban” elnevezésű rendezvényen a Néprajzi Múzeumban Budapesten többszöri meghívás és sikeres szereplések,
 1997. Budapestre a Néptánc Antológiára meghívás,
 1997. Budapesten az V. kerületi Polgármesteri Hivatalban megrendezett Nemzetiségi Folklor Napon sikeres szereplés,
 1997. Máramarosszigeten többnapos szereplés (Románia),

- 1997. Sámsonházán a letelepedési ünnepségen részvétel, sikeres szereplés,
- 1997. Európai Kisebbségek V. Fesztiválja Baján, sikeres szereplés,
- 1997. Vácott a „Határon innen, határon túl” II. Nemzetközi Néptáncgála és népművészeti találkozó gála műsorában fellépés,
- 1997. Bagon a Hagyományörző Együttesek Országos Találkozóján részvétel,
- 1997. „750 éves Budavára” rendezvényre meghívás,
- 1997. „Együtt, egymásért, soha egymás ellen” Európai Kisebbségek V. Fesztiválja Baján, siker,
- 1997. „Válaszút Fesztivál” Budapest – Kisebbségi Népművészeti Találkozó,
- 1997. „Kalákatánc” rendezvény Budapesten a Fővárosi Művelődési Központban részvétel,
- 1997. II. Országos Szólótánc Verseny Homokmégyen - „Fülöp Ferenc” Díj,
- 1997. Békés megyei Táncház Találkozó és Kirakodóvásár Békéscsabán,
- 1997. VII. Csángó Fesztivál – Európai Népek Folklor Fesztiválja Jászberényben,
- 1997. „20 éves az Erdélyi Táncház” - meghívás Kolozsvárra és Jászberénybe,
- 1997. „Román Nemzetiségi Folklor Nap Budapesten,
- 1997. Az együttes fennállásának 50. évét jegezték. Különösen gazdag volt elismerésekben. Szűkebb hazájuk, Elek Város Önkormányzatának Képviselő testülete az „ELEKÉRT” érdemérmeket adományozta az együttesnek,
- 1997. A „BÉKÉS MEGYÉÉRT” kitüntetés Békéscsabán a megyei közgyűlés elnökétől vehette át az együttes,
- 1997. A Parlamentben Horn Gyula miniszterelnök a „KISEBBSÉGEKÉRT” Díjat adta át az együttesnek,
- 1998. A Magyarországi Románok Kulturális Napján, Kétegyházán részvétel,
- 1998. Szegeden a Szegedi Szabadtéri Játékokon szereplés,
- 1998. „Muharay Elemér” Díjat kapott az együttes,
- 1999. Budapest XVII. kerület Román Kisebbségi Önkormányzat meghívására sikeres est,
- 1999. „Végvári Esték” Gyulán, sikeres szereplés,
- 2000. „Dunavölgye” Fesztiválon Dunaújvárosban sikeres szereplés.

A felsorolás nem teljes, hiszen számtalan egyéb helyen és alkalommal szerepelt az eleki együttes.

KITÜNTETETT TÁNCOSOK

A „Népművészet Mestere” kitüntetés tulajdonosai:

- Botás Pál (Elek, Lökösházi út 18. sz.) 1999. az adományozás éve,
- Gál György (Elek, Kétegyházi út 104. sz.) 1989. az adományozás éve,
- Szabó Péter (Elek, Pöltenberg u. 55. sz.) 1991. az adományozás éve.

A „Népművészet Ifjú Mestere” kitüntetés tulajdonosa:

- Bágy János (Elek, Vasút sor 4. sz.) 1994. az adományozás éve.

„Örökös Aranysarkantyús Néptáncos” kitüntetés tulajdonosa:

- Gál László (Elek, Kétegyházi út 104. sz.) 1999. az adományozás éve.

„Fülöp Ferenc” Díjasok:

- Botás György (Elek, Hunyadi u. 4.sz.)
- Petrisor Éva (Elek, Kölcsey u. 1. sz.)
- Burján Attila (Elek, Árpád u. 9. sz.)
- Czene Ildikó (Elek, Bólyai u. 8. sz.)
- Burján Zsolt (Elek, Árpád u. 9. sz.)
- Rácz Anita (Elek, Vajda u. 18. sz.)
- Bágy György (Elek, Mátyás király u. 51. sz.)

A felsoroltakon kívül még sokan rendelkeznek egyéb kitüntetéssel, elismeréssel (pl. „Szocialista Kultúráért”, „Miniszteri Dicséretben részesítem” stb.)

NÉPTÁNCOS CSALÁDOK, DINASZTIÁK

Dolgozatunkból nyilvánvalóan kiderül bizonyos nevek gyakori ismétlődése során, hogy az eleki román családokból többek, esetenként több nemzedék tagjai „örökölték” a hagyományörzés, a néptánc ismeretét, szeretetét. Néhányat bemutatunk közülük, ámbár felsorolásunk nem törekedhet ez esetben sem a teljességre, hiszen sokkal többen vannak annál, mint amennyinek a felsorolását dolgozatunk keretei megengednek.

- 1.) Bágy család: Bágy György, Bágy János, Bágy Péter, Bágy Flóra, Bágy Anna, Bágy Éva, Bágy Mária, Bágy Györgyné Öz Ibolya,
- 2.) Szretykó család: Szretykó Flóra, Szretykó György, Szretykó Mihály, Szretykó Mihályné, Szretykó Zsófia, Czene Ildikó (Zsófia leánya, Mihályné unokája)
- 3.) Gál család: Gál György, Gál Györgyné, Gál István, Gál László, Gál Attila, Gera Krisztina (László élettársa),
- 4.) Szabó család: Szabó Péter, Szabó Péterné, Botás Péterné, Szabó Aurél, ifj. Szabó Péter
- 5.) Botás család: Botás Pál, Botás Pálné, Kovácsné Botás Éva, Botás János, Botás Jánosné
- 6.) Hotya család: Hotya Péter, Hotya Péterné, Hotya Zsolt
- 7.) Nedró család: ifj. Nedró János, Nedró Nóra, Nedró Edit.
- 8.) Tiba család: Tiba András, Tiba Andrásné, Tiba Mária, Tiba Lajos
- 9.) Turla család: Turla György, Turla Györgyné, Turla Péterné, Turla Péter, Turla János, Turla Mihály, Botás Tivadar (György veje), Botás Tivadarné sz. Turla Flóra (György leánya) Bakos Krisztina (György unokája) Baráth Angéla (Krisztina unokatestvére).

ZENÉSZEK, ZENEKAROK

A tánc zene nélkül majdnem elképzelhetetlen, így esetünkben is létfontosságú. Az emlékezet az alább felsorolt neves népzeneészeket tartja számon:

- Kopil György (meghalt),
- Rácz József (meghalt),
- Rácz Gusztáv (Juszi bá') (meghalt),
- Puporka Elemér,
- Juhász Zsigmond,
- Drágos Mózes (meghalt),
- Rácz (?) Szipe bácsi (meghalt),
- Smudla János (meghalt)
- Ágoston Károly tudomásunk szerint Szegeden él, volt eleki zenetanár, kórusvezető),
- Janecskó János (tudomásunk szerint Gyulán él(t)?, volt ált. iskola igazgató, majd a Gyulai Erkel Ferenc Gimnázium volt igazgatója,
- Zsotás Pál (Elek, Lökösházi út 18.) dobos,
- Botás György (Elek, ?) klarinétos
- Harsányi (Hauck) Mátyás (meghalt),
- Drágos György (Elek, Cinka Panna u. 20.),
- Déry (Drágos) Mihály (meghalt),
- Sztancs Imre (Elek, Damjanich u. 13.),
- Budai Aladár (meghalt),
- Budai Béla,

- Budai Gyula (meghalt),
- András József (Elek, Arany János u. 40. sz.),
- András György (Kötegyán, Sarló u. 5. sz.).

Napjainkra a régi, jó népi zenekarok tagjainak zöme meghalt. Az együttes(ek) táncaihoz „idegen”, de az eleki román népzene és táncokat jól ismerő népzeneészek húzzák a talpalávalót: Békés Banda (Békéscsaba), Téglás zenekar (Gyula), Kovács zenekar (Méhkerék), illetve koedukált zenekarok, legrosszabb esetben magnetofon szolgáltatja a zenét.

Egyelőre utánpótlásnak még csak halvány körvonalai sem láthatók. A valamikori és jelenlegi népzeneészek gyermekei nem szívesen vagy egyáltalán nem veszik kezükbe a népi hangszereket – sajnos, nem tanulják meg az ősrégi dallamokat.

NÉPDALÉNEKESEK

- Andó Mihály (meghalt), az együttestől indult el a Magyar Rádió népdalénekesi pályáján,
- dr. Györy Gyuláné, aki színésznőként, énekesnőként a színpadot férje – Elek akkori egyetlen körzeti orvosa – kedvéért hagyta ott, és illetően hajlamait az eleki együttesben élte meg,
- Tiba Marika, aki anyanyelvén a maga korában legszebben prezentálta a román népdalokat, egyben nagyon jó néptáncos is volt,
- id. Turla Péterné (Mari néni), akinek hanglemezen és rádióban is megjelentek énekei (meghalt),
- Bágy György, „Fülöp Ferenc” díjas néptáncos, ugyanakkor számtalan román népdal ismerője és kitűnő előadója,
- Bágy Györgyné (György felesége) inkább a magyarnóták és népdalok ismert és kedvelt előadója,
- Csóka Jánosné sok román népdal ismerője és előadója,
- Szabó Péter kitüntetett néptáncos, ismerője sok-sok román népdalnak, szép és sajátos hangú énekes,
- Gál György, kitüntetett néptáncos, hű előadója számtalan román népdalnak.

ALKOTÓ SZEMÉLYISÉGEK AZ EGYÜTTESBEN

- Turla György (meghalt)
 - Nyisztor György (meghalt),
 - Gál György (Elek, Kétegyházi út 104. sz.)
 - Gál László (Elek, Kétegyházi út 104. sz.)
 - Gera Krisztina (Elek, Kétegyházi út 104. sz.)
 - Tiba András (meghalt)
 - Szabó Péter (Elek, Pöltemberg u. 55. sz.)
 - Szabó Aurél (Békéscsaba?)
 - Bágy György (Elek, Mátyás király u. 55. sz.)
 - Csáki Sándor (Békéscsaba?)
 - Csíki László (Elek, Ottlakai út 3. sz.)
 - Szretyó család (Elek, Bólyai u. 8. sz.)
 - Botás Pál (Elek, Lökösházi út 53. sz.)
 - Bágy János (Elek, Vasút sor 2. sz.)
 - Sarkadi Ferenc (Elek, Bólyai u. 5. sz.)
 - Burján Attila és Zsolt (Elek, Árpád u. 9. sz.)
 - Sztamári Sándor és neje (Elek, Széchenyi u. 21. sz.)
- de még nagyon hosszan sorolhatnánk a neveket.

TÁMOGATÁST, SEGÍTSÉGET NYÚJTOTTAK AZ EGYÜTTESNEK AZ ÉVTIZEDEK SORÁN

Az intézmények, termelő egységek, vállalatok, magánszemélyek felsorolása szinte lehetetlen dolgozatunk kereteinek megsértése nélkül, így csupán néhányról teszünk említést.

Mindenkitől, akik ebbe a szűkre szabott keretbe nem férnek bele – szíves elnézést kérünk! (ld, korábbi felsorolások!)

- Elek Városi Televízió,
- Kétegyháza Nagyközség Önkormányzata és a Táncsics Mihály Művelődési Ház, Könyvtár és munkatársai,
- Pusztaothlaka Község Önkormányzatának Képviselő-testülete és Művelődési Háza,
- Méhkerék Nagyközség Önkormányzatának Képviselő-testülete és Művelődési Háza,
- Lökösháza Nagyközség Önkormányzatának Képviselő-testülete és Művelődési Háza,
- Békés Megyei Művelődési Központ és munkatársai,
- dr. Pap István, a Békés megyei Művelődési Központ igazgatója,
- Born Miklós, a Békés megyei Művelődési Központ koreográfusa, néptánc oktatója és együttesvezetője,
- Mlinár Pál, a Békés megyei Művelődési Központ koreográfusa, néptáncoktatója és együttesvezetője,
- Gyalog László, a Gyulai Erkel Ferenc Művelődési Ház koreográfusa, néptáncoktatója és együttesvezetője,
- Szatmári Sándor, a Gyulai Erkel Ferenc Művelődési Ház jelenlegi igazgatója,
- Hevesi József, a Békés Megyei Önkormányzat Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Bizottságának vezetője, jelenleg főtanácsnoka,
- Árgyelán György, az Elek Városi Művelődési Központ igazgatójának,
- dr. Szelezsán Györgynek, az Eleki Román Kisebbségi Önkormányzat elnöknek,
- Mokán Mihálynak (meghalt), a volt eleki Lenin Termelőszövetkezet főkönnyelőjének,
- Makkos Istvánnak (meghalt), a volt eleki Lenin Termelőszövetkezet volt elnökének,
- Borzsák Lajosnak (Budapest ?), a volt eleki Lenin Termelőszövetkezet volt elnökének,
- Borgye Györgynek (Elek ?), a volt eleki Lenin Termelőszövetkezet volt elnökének,
- Eleki művelődési intézmények: kultúrotthon, később művelődési ház, jelenleg művelődési központ,
- Elek közigazgatási szervei: községi, nagyközségi tanácsok, városi önkormányzati képviselő-testületek, azok kulturális-, oktatási bizottságai,
- Gyulai Járás Kulturális (művelődési) osztályai, bizottságai, ill. jogutódjai,
- Békés megyei Tanács Kulturális (művelődési) osztályai, bizottságai, ill. jogutódjai,
- Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége, ill. jogutódja,
- Nyisztor György, volt Állami Díjas népművelő, művelődési ház igazgató,
- Szilágyi Péter, az M.R.D.SZ. volt elnöke,
- Márk György, az M.R.D.SZ. volt elnöke,
- Martyin György, az M.R.D.SZ. volt munkatársa,
- Tímár Sándor, a Magyar Állami Népi Együttes volt művészeti vezetője,
- Seres Sándor, a Magyar Állami Népi Együttes vezetője,
- Sebő Ferenc, a Magyar Állami Népi Együttes vezetője,
- Halmos Béla, a Magyar Állami Népi Együttes munkatársa,
- Népművelési Intézet,
- Magyar Művelődési Intézet,
- Kulturális Minisztérium, ill. Oktatási és Művelődési Minisztérium (és jogutódjai),
- Eleki Román Kisebbségi Önkormányzat(ok),
- Eleki Román Kisebbségi Egyesület(ek),
- Eleki Román Tanítási Nyelvű Általános Iskola és tanárai,
- „Muharay Elemér” Népművészeti Szövetség,

- Magyar Művelődési Intézet,
 - Országos Román Kisebbségi Önkormányzat,
- ám csak részleges a felsorolás.

Köszönetemet fejezem ki a dolgozat elkészítéséhez nyújtott támogatásért, inspirációért, segítségért:

- A Muharay Elemér Népművészeti Szövetségnek, személy szerint Héra Évának,
- dr. Szelezsán Györgynek,
- Gál Györgynek,
- Gál Lászlónak,
- Gera Krisztinának,
- Szabó Péternek,
- Elek Város Polgármesteri Hivatalának,
- Lőrincz Attilának,
- Bágy Györgynek.

és mindazoknak, akiknek a nevei felsorolásra nincs lehetőségem bizonyos korlátok miatt.

Topa Sándorné
5742 Elek, Gerolzhofen negyed 6. sz.